

Typologie žáků z hlediska hodnocení

Formativní hodnocení jde ruku v ruce s **individualizací**, při níž je práce přizpůsobena každému žákovi na základě poznání jeho možností a v dopřání dostatečného času, který respektuje individuální vývoj každého žáka. Jejím smyslem je vytváření takových situací, které každému žákovi umožní nalézt optimální možnosti pro vlastní rozvoj, učení a vzdělávání. Od každého žáka se žádá zvláštní námaha, již je schopen a jež je mu přiměřená, a vyžaduje jiné podmínky, přístup, komunikaci i hodnocení. Cílem této individualizace je maximální růst a individuální úspěch každého žáka ve třídě. Komunikaci a hodnocení volíme s ohledem na individualitu dítě. Psychologické pojetí Vágnerové (2005) respektuje vývojové zvláštnosti dětí a žáků, ale příliš zobecňuje, nebere v úvahu jednotlivé typy osobnosti.

Helus (2004) rozlišuje žáky dle poznávacích stylů – zatímco žák s reflektivním poznávacím stylem dlouho a těžko rozvažuje svou odpověď, i když je velmi inteligentní a připravený, váhá, zda je to tak, jak si myslí, zda není ještě jiná možnost apod. Řešení mu často trvá příliš času. Naopak žák s impulzivním poznávacím stylem odpoví mnohdy dřív, než učitel otázku položí. Tito žáci své odpovědi příliš nepromýšlí.

Dnes je nejčastěji zmiňovanou typologií osobnosti MBTI, která vychází z práce C. G. Junga. Jejimi autorkami jsou Briggs Myersová a Katharine Cook Briggsová, které se snažily přiblížit Jungovy poznatky praktickému využití. Pro tento účel byl vyvinut nástroj pro diagnostiku typů – *Myers-Briggs Type Indicator* (odtud zkratka MBTI), tj. dotazník, na jehož základě lze zjistit, k jakému osobnostnímu typu jedinec patří. Znalost této typologie umožňuje pochopit sama sebe, pomáhá rozumět ostatním, uvědomit si hodnotu vzájemných rozdílů i oceňovat druhého. Osobnostní test je k dispozici: <https://www.16personalities.com/cs/osobnostni-test>; pomůže určit Váš osobnostní typ a lépe pochopit, že někteří žáci mohou patřit k jinému typu osobnosti, a proto v komunikaci s nimi můžete narážet na mnohé překážky.

Autorky typologie odlišují čtyři základní dimenze, které vystihují podstatu lidského chování a prožívání:

- kam je zaměřeno naše reagování – extroverze vs. introverze;
- jakým způsobem přijímáme informace – smyslové vnímání vs. intuice;
- co bereme v úvahu při našem rozhodování – fakta a preference myšlení vs. pocity a hodnoty, tedy citění;
- tendence věci uzavírat, nebo je nechávat otevřené.

Na tomto základě vznikly 4 druhy temperamentu, které se dále větví do 16 podtypů.

V tomto textu se zaměříme nyní na 4 základní typy dětí/žáků a jejich projevy, které se vztahují k tématu hodnocení (čerpáno z monografie Mikové a Stang, 2010): Apolónové, Prométheové, Epimétheové a Dionýsové.

Apolónové (malí idealisté) preferují spolupráci a nemají rádi soutěžení, preferují kooperativní metody práce, rádi se dívají na vše komplexně a z různých úhlů pohledu. Chtějí se zlepšovat v souboji sami se sebou a dělit se o radost ze svých pokroků.

Nejhůře ze všech typů snášejí testování či zkoušky, které mají jedinou správnou odpověď – vyvolávají v nich strach, i když dané učivo dobře ovládají. Dávají přednost psaní úvah či esejů na různá témata, to proto, že zde mohou propojit intuici s faktickými znalostmi do širšího obrazu. Rádi mají dlouhodobější projekty, kde mohou uplatnit svou originalitu a tvořivost.

Tito žáci potřebují a očekávají od druhých zpětnou vazbu, potřebují být chápáni. Nejvíce jim vyhovuje, pokud jim učitel napíše kromě známky také osobní a povzbudivý slovní komentář, je to pro ně velmi motivační. Mají tendenci k sebepochybování. Od pedagoga i rodiče potřebují mnoho povzbuzení a podpory. Korektivní zpětná vazba jim musí být podána velmi citlivě, jelikož žáci patřící k tomuto typu jsou nejvíce zraňováni negativní kritikou – tu berou osobně a vztahují ji na celou svou osobnost, což může ovlivnit pozitivní vztah s učitelem či spolužákem.

Prométheové (malí nacionálové) se potřebují dozvídat něco nového, hledají souvislosti, kladou otázky směřující k podstatě věcí. Nespokojí se s povrchními odpověďmi. Vyhovuje jim učivo opřeno o fakta a logická zdůvodnění.

Nevyhovuje jim příliš systematickost (třeba systematicky vedená žákovská portfolia nebo příliš podrobná kritéria hodnocení) nebo příliš podrobné pokyny. Neprojevují pílí v typicky školských úkolech, jako je například úprava sešitu či plnění domácích úkolů, raději pátrají po nových informacích. Potřebují řešit problémy, nacházet souvislosti, přicházet věcem na kloub. Zadáni činnosti jim stačí slyšet jen jednou, opakování je rozčiluje. Spíše vyžadují zdůvodnění, proč některou věc mají dělat.

Korektivní zpětnou vazbu jsou ochotni přijmout od člověka, kterého si váží (obdivují ho, je pro ně odborníkem, oceňují jeho inteligenci). Tito žáci rádi slyší, když oceňujeme jejich schopnosti či kvalitu výkonů, nápady a tvůrčí přínosy, chtějí, abychom si vyslechli jejich myšlenkové konstrukce. Je pro ně nesmírně důležitá objektivita hodnocení – všem by mělo být měřeno stejným metrem.

Epimétheové (malí strážci) vždy potřebují vědět, co, jak a kdy se bude dít, a nejlépe s dostatečným předstihem. Lépe se totiž učí, když před sebou mají jasný plán a cíl, znamená to, že chtějí vědět, co se bude dělat, musí přesně rozumět záměrům učitele (ocení výukové cíle). Neustále se ptají, co přesně se od nich chce; požadavky musí být konkretizovány do detailů. Vyhovují jim podrobná pravidla a pokyny, ale musí je mít k dispozici v dostatečném předstihu před vlastním úkolem. Vyhovuje jim, když jsou požadavky na ně kladené jasné, předvídatelné a stálé. Vyhovují jim tedy podrobné sady kritérií. Potřebují činnosti dělat postupně, jednu ukončí a až poté se mohou pustit do další.

Mají výborný pozorovací talent a věnují velkou pozornost detailům. Neradi experimentují, preferují úkoly, při nichž mohou použít osvědčené postupy.

Orientují se na výkon, rádi slyší, že je jejich práce precizní, přesně odpovídá zadání a byla dokončena včas. Ocení pochvalu za výsledek práce; ubezpečení, že jdou správnou cestou a zodpovědně plní úkol správným způsobem. Často se ptají pedagoga, zda mají úkol správně.

Dionýsové (malí hráči) jsou poháněni vnitřními impulsy – dělají nejraději to, co je právě napadne – působí chaoticky a nepořádně, rádi se předvádějí. Potřebují při učení zejména oporu názorného materiálu, potřebují vědět, jak se teorie odráží v praxi, získané informace si rádi znázorňují kresbou.

Pokud těmto žákům poskytujeme zpětnou vazbu, neměli bychom chválit výsledek jejich práce, ale zejména odhodlání, s jakým se do práce pustili, jak byli vytrvalí, jak aktivně překonávali překážky. Při neúspěchu potřebují podporu a povzbuzení zdůrazňující, že jejich selhání bylo jen náhodné a že ho mohou napravit.

Tito žáci nemají sklon se nad sebou hluboce zamýšlet a reflektovat své činy.

Doporučená literatura:

MIKOVÁ, Šárka. *Nejsou stejné: jak díky Teorii typů porozumět dětem i sami sobě*. Praha: Mea Gnosis, 2018. ISBN 978-80-270-3565-6.

MIKOVÁ, Šárka a Jiřina STANG. *Typologie osobnosti u dětí: využití ve výchově a vzdělávání*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-587-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.